

גבולות היחידה: פרק ט', פסוקים יג - לה

נושא היחידה: מכת ברד

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים: 2

הסבר כללי:

מכת ברד היא השביעית מבין עשר המכות¹. מכת ברד מקבלת 'במה' נכבדה יותר מכל מכה אחרת, מבחינת מספר הפסוקים שבה, מבחינת גודל האזהרה, וכמות המטרות הנזכרות בה, מבחינת אורכו של תיאור המכה ותיאור התוצאות. במכה זו אומר ה' לפרעה: "כִּי בַפֶּעַם הַזֹּאת, אֲנִי שֶׁלַח אֶת-קַל-מִגְפְּתֵי אֶל-לִבְךָ" (ט, יד) – כלומר, יש חומרה מיוחדת למכה הזו. ובאמת רש"י אומר: "ללמדך שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות". ד"ר אריאל שוה² מסביר כי הכוונה למכת בצורת – ולא בכורות – שטעות מעתיקים שנתה את המילה. הברד אשר הרס את רוב היבול – הוא שגרם למעין בצורת. מפרשים אחרים מסבירים שצריך לקרוא 'בכורות' - כלומר, מכה שפגעה בביכורים, ביבול שהחל זה עתה להבשיל³.

ערך: טוב ה' אשר נתן אזהרה מיוחדת למצרים, אזהרה שבזכותה הם יכולים להינצל ולהפחית את נזקי המכה.

שכרה של יראת ה'. (מול זה שלא שם לבו לדבר ה').

חזרה בתשובה – יכולה לשנות את מהלך העניינים, אם היא אמיתית.

ידע: מהלך המכה, תוצאותיה מבחינת היבול ומבחינת תגובת פרעה.

מיומנות: זיהוי מטרות המכה מול פרעה ע"י מילות תכלית.

זיהוי מילים המעצימות את המכה הזו יותר מכל קודמותיה.

זיהוי והגדרת נושא.

פתיחה:

ניתן רשימה של מושגים למיון על ידי הילדים 'לחורף' או 'קיץ'. בכיתה ג אפשר קצת להתחכם. המילה האחרונה שנשאל עליה תהיה 'ברד'. יש ילדים שייזכרו במשקה ה'ברד' ויש שיחשבו על המשקע החורפי. כך או כך – **מה משותף ל'ברד' ולברד?** הקרח, הקור, ה'קוביות'. וכעת - כדאי להטרים ולהסביר שמדובר באבנים קטנות של קרח, לדבר על התכונות של אבן שהיא קשה ועלולה לנפץ ולהרוס, בפרט כשהיא ניתכת מגובה רב, בתוספת הקור העז של הקרח שגם הוא מסב נזקים. וכמובן **לשאול** מי ראה ברד, אולי יש מישהו שחווה את ירידתו בזמן

¹ יש לציין שהמונח 'עשר מכות' לא נזכר כלל בתורה. נאמר רק: "וְשִׁלַּחְתִּי אֶת-יְדֵי, וְהִכִּיתִי אֶת-מִצְרַיִם". מונח זה נזכר לראשונה במסכת אבות. בעוד המשנה נותנת ערך מיוחד למספר 10, הרי שבתנ"ך יש משמעות דווקא למספר 7. (העולם נברא בעשרה מאמרות, אך בשבעה ימים) וכד'.

² מובא בספרו של הרב אלחנן סמט בראשית – שמות סדרה שלישית עמ' 308-312 (ועוד הרבה נסמכתי על עיון זה).

³ שתי ההערות מופיעות בהערות הרב שעוועל לפירוש רש"י בתורת חיים.

אמת... (תלוי באזור המגורים של הילדים...)

לפנינו שתי אפשרויות להמשך הפתיחה – כל מורה **יבחר** לפי שיקול דעתו:

1. הידעת? – מה זה ברד? ו'איך זה עובד'?

בקישור <http://meirkids.co.il/Blog/Show?Idx=5967461>

כאן יש מידע מדעי על היווצרות הברד. יש לציין כי גם בלי האש המתלקחת – במצרים אין תנאי מזג אוויר המאפשרים ירידת ברד. דבר זה מגדיל עוד את הנס. רצוי שהמורה יקרא את הדברים בפני התלמידים. אין צורך להתעכב על התהליך המדעי יותר מדי, רק להתרשם מתנאי הקור הנצרכים לתהליך יצירת הברד, ולהסביר שזה לא ייתכן בדרך כלל במצרים החמה.

2. מכת ברד בישראל – בעיתון של התנועה הקיבוצית.

http://www.kibbutz.org.il/itonut/2006/kibbutzim/060412_barad.htm

בכתבה הזו מתוארים נזקי הברד כפי שנגרמו לקיבוצים בגליל המערבי בשנת 2006 (תשס"ו). אפשר לקרוא את הכתבה בתחילת השיעור כדי להתרשם מעוצמת מכת הברד ומהנזקים שהברד גורם, או בסוף השיעור כדי להשוות: אילו מוטיבים של מכת הברד במצרים היו גם בישראל, ואיך בישראל זה היה 'פחות'.

עיון בפסוקים:

בשלב הראשון **נעיין** רק בפסוקים יג – כא: המורה יקרא את הפסוקים באופן תיאטרלי (תיאטרון קריאה⁴). **משימת קריאה:** הגדרת הנושא. 'על מה מדובר'?

לאחר הקריאה **מזהים את הנושא:** אזהרה על מכת הברד. **נשאל:** כמה פסוקים יש באזהרה? (9). **מה מלמדת אותנו** העובדה שהאזהרה במכה זו כה ארוכה? כאן אפשר **לפתח דיון** קצר,

שסיכומו יהיה – אזהרה ארוכה מלמדת על עוצמת המכה העומדת לבוא.

נשאל: מה מכילה אזהרה זו? **ונתמקד** בשני עניינים:

א. מטרות המכה: **נבקש מהתלמידים** לזהות ביטויים של מטרה. נזכיר את מילות המטרה בעברית (בשביל, כדי, למען, בעבור). נכתוב את מה שהילדים מצאו בעיון שלהם.

"**בְּעֵבוֹר תְּדַע, כִּי אֵין כְּמִנִּי בְּכָל-הָאָרֶץ**" (יד)

"**בְּעֵבוֹר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ, בְּעֵבוֹר, הָרֵאָתְךָ אֶת-כַּחֲשִׁי**" (טז)

"**וּלְמַעַן סֵפֶר שָׁמַי, בְּכָל-הָאָרֶץ**" (טז)

בהמשך, בסיום המכה, בשיחה בין משה לפרעה תהיה מטרה נוספת: "**לְמַעַן תְּדַע, כִּי לֹא הָאֱלֹהִים אֲנִי**" (כט)

ב. העצמת המכה הזו לעומת מכות אחרות: **נבקש למצוא** באזהרה ביטויים המראים

⁴ תוך כדי קריאה כדאי להסביר את המילה 'מסתולל' – שאינה קשורה להשתוללות. מסתולל – משורש ס.ל.ל. כשסוללים דרך צריך לכבוש אותה, ואת זה עושים במכשיר כבד (מכבש) ומפעילים כח רב. כך פרעה 'כבש' את בני ישראל לעבדים לו. הסתולל בהם – כבש אותם והעבידם בפרך.

את העוצמה המיוחדת של מכה זו.

"בפעם הזאת" "כל מגפתי" "ברד כבד מאד" "אשר לא היה כמוהו".

למורה:

כדאי לכתוב את הדברים, ולשמור מקום לתוספת של המטרה הנזכרת בסוף, וגם לביטויים נוספים המראים על העצמת המכה הזו, לעומת קודמותיה. (הביטויים נמצאים במהלך המכה ובתיאור סיום המכה).

יש לנו שוב הזדמנות להראות את טוב ה'. **נבקש מהתלמידים** לעיין שוב באזהרה ולגלות טוב זה. (כבר ראינו הזדמנות כזו במכת הדבר, כאשר הוזהרו שמי שייפגע הוא מי שבשדה. כאן זה מפורש). **נסכם בטבלה** את פסוקים יט – כא:

על מי מדובר?	הירא את דבר ה' מעבדי פרעה	ואשר לא שם לבו אל דבר ה'
מה עשה בעקבות האזהרה?	הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים	ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה

נשאל:

מה יקרה למי שירא את דבר ה'? – יצליח להציל את מקנהו ועבדיו. ומי שלא שם לב לדבר ה', ועזב אותם בשדה? – "ומתו". (יט) ניתן להמחיש כאן שני דוברים: אחד מהם 'ירא את דבר ה' והשני מאלה אשר לא שמו לבם לדבר ה' – הם צריכים לשוחח ולשכנע זה את זה בדעתם. נראה שלא צריך כאן להכביר מילים. המסר ברור. כעת נוכל לסיים את השיעור הראשון בנושא מכת ברד, ולעבור לשיעור השני.⁵

עיון בפסוקים:

נקרא את פסוקים כב' – לה'. **נבקש מהילדים לזהות:** מתי מסתיים תיאור המכה ומתחיל תיאור תוצאות המכה?

מכה: פסוקים כב – כו.

תוצאות המכה: פסוקים כז – לה.

ננסה **לענות** כעת על תעודת הזהות הרגילה לעשר המכות.

למורה: תעודת הזהות למכה תיכתב על הלוח תוך מהלך השיעור, בשיתוף הילדים.

⁵ טבעי לסיים כאן שיעור. מאידך, החלק השני ארוך יותר. ניתן גם לסיים לאחר לימוד המכה עצמה. לפני הדיון בתוצאות המכה.

אזהרה: יש (פסוקים יג – כא)

האם מוזכרת הפליה? פסוק כו: "רק בארץ גֶשֶׁן, אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל--לֹא הָיָה, בְּרֹד"

המטרה: "בְּעֵבֹר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ, בְּעֵבֹר, הִרְאִיתְךָ אֶת-לַחֲי" (טז)⁶

מי מבצע את המכה? משה (פסוק כב)

במי פגעה המכה? "וַיִּדְּ הַבְּרָד בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם, אֶת כָּל-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, מֵאָדָם, וְעַד-בְּהֵמָה; וְאֶת כָּל-

עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבְּרָד, וְאֶת-כָּל-עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר".⁷

תוצאות המכה: הרס גדול של כל הכלכלה המצרית: הן בעלי חיים והן צומח. כל מה שהיה בשל

וראו למאכל (אביב) נהרס על ידי הברד. (נתייחס לכך לאחר שנדבר על תגובת פרעה).

תגובת פרעה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, חֲטָאתִי הִפְעַם: ה', הַצַּדִּיק, וְאֲנִי וְעַמִּי, הַרְשָׁעִים. הִעֲתִירוּ, אֱלֹהֵי וְרַב,

מֵהֵיֵת קִלְת אֱלֹהִים וּבְרָד; וְאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם, וְלֹא תִסְפּוּן לַעֲמֹד".

למורה:

קעת נעבור לדבר על כמה נקודות ייחודיות למכת ברד:

כבר דיברנו בשיעור הראשון – בנושא האזהרה – על העוצמה המיוחדת של מכה זו. נבקש

מהילדים למצוא בפסוקים ביטויים המעידים על עוצמה זו.

"קִלְת וּבְרָד", "וְתִהְיֶה אֵשׁ אֶרְצָה"; "יְהִי בְרֹד--וְאֵשׁ, מִתְּלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרָד", "כִּבְד מֵאֲד--אֲשֶׁר לֹא-הָיָה

כְּמֵהוּ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם, מֵאֲזֵ הַיְתָה לְגוֹי", "הַקְּלוֹת יִחְדְּלוּ".

ביטויי הכובד של הברד, שלא היה כמוהו, תיאורי האש המתלקחת בתוך הברד (זהו תהליך לא

טבעי), הקולות הרבים המפחידים – כל אלה מעידים על מכה עוצמה הן מבחינת הופעתה והן

מבחינת התוצאות.⁸

נבדוק ביחד עם התלמידים: מי נפגע במכת הברד? ונבקש מהם להביא הוכחות

מן הפסוקים: (אדם, בהמה, עשב השדה). בכך נראה כי מכת הברד עוצמה

מקודמותיה ומאלה שאחריה, מאחר ויש פגיעה בכל התחומים. (במכות אחרות

אין פגיעה גם באדם ובבהמה, וגם בעשב השדה).

פסוק כ"ב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה נְטֵה אֶת-יָדְךָ עַל-הַשָּׁמַיִם וַיְהִי בְרֹד בְּכָל-אֶרֶץ

מִצְרַיִם עַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם".

פסוק כ"ה: "וַיִּדְּ הַבְּרָד בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה וְאֶת כָּל-

עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבְּרָד וְאֶת-כָּל-עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר".

⁶ מובן שאפשר לכתוב כאן כל אחת מארבע המטרות שהוזכרו. כאן בחרתי לציין דווקא את זאת שמציינת את עוצמת כוחו וגבורתו של הקב"ה, כי על זה נדבר שוב עוד מעט.

⁷ הדגשנו כאן את ה'כוליות' של מכת הברד. את כל... עשב השדה. כל העצים מאדם ועד בהמה (כל האנשים והבהמות)/

⁸ זה הזמן להביא את המדרש היפה על האש והמים שעשו שלום ביניהם לעשות רצון קונם (רש"י כד)

תגובת פרעה:

כבר ראינו במכות קודמות (צפרדע, ערוב) שפרעה מזמין את משה ואהרן למשא ומתן בעקבות המכה. גם בסיום מכת ברד פרעה עושה כן, אבל זו הפעם הראשונה שיש בדבריו מוטיב של ידוי, הכרה בחטא:

”חטאתי הפעם: ה' הצדיק, ואני ועמי, הרשעים. העתירו, אלהי, ורב, מהית קלת אלהים וברד; ואשלחה אתכם, ולא תספון לעמד”

הכרה בחטא – 'חטאתי לה'. צידוק הדין – 'ה' הצדיק'. בניגוד למכות הקודמות בהם הוא מסכים לשלוח את בני ישראל ממצרים בתנאים מגבילים – כאן הוא 'משחרר'. בלי תנאים. מה השתנה הפעם? אין זאת כי אם עוצמת המכה. ה'התגלות' של ה' באש, הקולות המפחידים גרמו הפעם לשינוי אמיתי אצל פרעה. ייתכן שפרעה גם ראה שה' מזהיר אותו מפני המכה הזו, והוא יודע שאזהרה זו היא לפני משורת הדין. הרי לא ייתכן שמי שבא להילחם בו – יזהיר אותו מראש. זו צדיקות, וגם פרעה מבחין בה. ובכן...

פרעה הוסיף לחטוא לאחר התשובה הרגעית כאשר ראה שהרווחה הגיעה והמכה סרה מעליו. (פסוק לד)

הנפגעים במכת ברד:

מעבר לאדם והבהמה שנפגעו קשות במכה זו, מתוארים סוגים שונים של צמחים.

לא והפשתה והשערה, נכתה: כי השערה אביב, והפשתה גבעל .

לב והחטה והפסמת, לא נכו: כי אפילת, הנה.

ננסה לסכם בטבלה מה קרה לכל אחד מארבעת הגידולים המוזכרים בקטע ומה הסיבה לכך. (מורה ותלמידים ביחד. על הלוח. אפשר לחלק טבלה קטנה כזו בדף)

סוג הגידול	תוצאת המכה	סיבה
פשתה	נכתה (הוכתה בברד)	גבעול – הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה. (רש"י)
שעורה		אביב - בכרה ועומדת בקשיה (קשה וזקופה) לשון נבוב – קנה בשל הוא חלול. (רש"י)
חטה	לא נוכו (לא הוכו בברד)	כי אפילות הנה (מאחרות) החטה והכוסמת מבשילות מאוחר יותר. בתקופת מכת הברד הן היו ירוקות, וכך התכופפו ולא נשברו.
כוסמת (כוסמין)		

על מנת להמחיש טוב יותר מצורפת [מצגת](#) בנספח לשיעור זה עם ארבעת הגידולים. אפשר לצלם לילדים דף קטן עם הפסוקים האלה – ולתת להם לכתוב פירושי המילים מעל המילים בפסוק.

הצעות להמחשה:

המצגת של הגידולים שנפגעו.

אפשר להביא עלים ירוקים מן הצומח בסביבה, ולהביא גם קנים צהובים (אם יש). ניתן לקנות כאלה בחנויות פרחים (שבליים לקישוט). בעזרת העלים והשיבולים נמחיש מה קורה לצמח ירוק ומה קורה לצהוב. הצמח הירוק מתכופף והצמח הצהוב נשבר.

מסרים והפנמה:

טוב ה' באזהרתו לאויביו.

שכרו של ירא ה'.

תשובה יכולה לשנות מהלך העניינים.

מבט שלם:

מכת ברד היא השביעית מבין עשר המכות. היא הפותחת את שלישית 'בא"ח' – מצד אחד. מצד שני היא מסיימת את פרשת וארא. ראינו בשיעור שמכת ברד מוסיפה על מכה שקדמו לה: הדבר, ומקדימה את המכה שאחריה – הארבה. כמו כן ראינו שהיא מטרימה את מכת בכורות בכך שבמכה זו מתו גם בני אדם. כמובן, ניתן לכתוב על הלוח 'דצ"כ עד"ש באח"ב' ולסמן במעגל את מכת הברד.

סיכום:

סיימנו את פרשת וארא, ובהן שבע מתוך עשר המכות. ראינו שמכת ברד היא הקשה מכל קודמותיה ומכינה למכות שיבואו אחריה. ראינו את העוצמה הגדולה שלה, שגרמה לפרעה לוידוי וצידוק הדין. אמנם לאחר מכן הוא הכביד את לבו (בעצמו) והוסיף לחטוא. בפעם הבאה שיגיד דברי חרטה (מכת ארבה), שוב לא נאמין לו ושוב ה' הוא שיחזק את לבו.

